

хуторъ исторію «отпаденія» Малороссіи отъ Польши по «собственнымъ» источникамъ, ни въ чемъ не выражаютъ «малорусскаго признанія», которое краснорѣчиво выразилось за одно съ великорусскимъ общественнымъ мнѣніемъ въ сооруженіи памятника знаменитому гетману, по праву занимающему въ нашей исторіи почетное мѣсто въ ряду воистину великихъ собирателей земли русскої. Г-нь Кулишъ можетъ сколько угодно утѣшать поляковъ и протягивать имъ руку на какихъ угодно условіяхъ, но только благоволилъ имъ все это говорить имъ отъ себя лично, а не отъ имени великороссійскаго и малороссійскаго народовъ» [4, с. 302].

П. Кулиш, здогадувався Г. Карпов, користувався переважно польськими джерелами, нехтуючи іншими документами російського походження, чим і пояснюється до певної міри те, що в основу його тритомної праці покладена ідея зради. Але якщо ненависть поляків до постаті Б. Хмельницького можна пояснити, то неприязнь до нього П. Кулиша залишається нерозгаданою.

Російська цензура завжди уважно стежила за діяльністю П. Кулиша та ретельно вивчала будь-які його прохання. Так, у «Русскомъ обозреніи» М. Шаховський наводив уривок з відгуку тодішнього начальника III відділу Долгорукова, що стосується альманаху «Хата»: «Имѣю честь, увѣдомить ваше превосходительство, что, принимая въ соображеніе свѣдѣнія о губернскомъ секретарѣ Кулишѣ, которія ясно доказываютъ, что онъ въ литературной своей дѣятельности слѣдуетъ прежнему направленію, бывшему причиной особыхъ мѣръ, принятыхъ противъ него правительствомъ, я полагаю бы разрешеніе губернскому секретарю Кулишу изданія журнала отклонить» [10, с. 210].

Прочитавши повість П. Кулиша «Михайло Чернишенко», Шевиричів вітав її наступними рядками, які також цитував М. Шаховський: «Г. Кулишъ первымъ своимъ опытомъ не измѣняетъ тому высокому мнѣнію,

которое мы уже имѣемъ о его соплеменникахъ, и общаетъ много прекрасныхъ надеждъ въ будущемъ своемъ развитіи» [10, с. 214].

Підсумовуючи свій нарис про П. Кулиша, М. Шаховський зазначав, що вболіваючи постійно за гірку долю Галичини, П. Кулиш не тільки горів бажанням підтримати в русинах національну самосвідомість, а й намагався подати російській громадськості правильне розуміння становища українців в австрійському підданстві. Він був переконаний, що літературна форма повісті відкриє найлегший і найпростіший шлях для того, щоб зацікавити російських читачів і привернути їх увагу до закордонної України.

Таким чином, за працями російських учених ми вибудовували конструктивні оцінки творчості Т. Шевченка, П. Кулиша в російськомовному середовищі кінця XIX століття. Подібні акценти вчених і становлять предметність їхніх критичних оцінок українського письменства окресленого періоду.

1. Г-ко В. Тарасъ Григорьевичъ Шевченко (По книгѣ Чалаго и по «Кобзарю») С. Н. Кулябки. Киевъ, 1884 г. / Горленко В. // Киевская старина. – 1883. – Т. 7. – № 12. – С. 675–676.
2. Добролюбов Н. «Кобзарь» Тараса Шевченка // Избранное / Николай Добролюбов. – М.: Правда, 1985. – С. 379–389.
3. Ивановъ И. Шевченко въ кругу народныхъ поэтовъ / И. Ивановъ // Русская мысль. – 1897. – № 6. – С. 135–154.
4. Карповъ Г. Въ защиту Богдана Хмельницкаго: [Историко-критическія объясненія по поводу сочиненія П. А. Кулиша «Отпаденіе Малороссіи отъ Польши», Москва, 1890] / Г. Карповъ // Русскій вѣстникъ. – 1890. – № 2. – С. 300–305.
5. Козеллек Р. Минуле майбутнє: [про семантику історичного часу] / Райнгард Козеллек; [пер. з німец.: В. Швед]. – К.: Дух і літера, 2005. – 380 с.
6. Козеллек Р. Часові пласти: [дослідження з теорії історії] / Райнгард Козеллек; [пер. з німец.: В. Швед]. – К.: Дух і літера, 2006. – 436 с.
7. Конисскій А. Дѣтство и отрочество Т. Г. Шевченка / А. Конисскій // Русская мысль. – 1893. – № 3 – С. 175–180.
8. Пыпинъ А. Русскія сочиненія Шевченка / Александръ Пыпинъ // Вѣстникъ Европы. – 1888. – № 3. – С. 246–286.
9. Сумцовъ Н. О мотивахъ поэзии Т. Г. Шевченка / Николай Сумцовъ // Киевская старина. – 1898. – № 2. – С. 210–228.
10. Шаховской Н. Памяти П. А. Кулиша / Н. Шаховской // Русское обозрѣніе. – 1897. – № 3. – С. 192–227.

Василь Чабанов

Тарас Шевченко про збереження етнокультурної самобутності українців в контексті євроінтеграційних процесів

У статті розглядається вплив творчості Т. Шевченка на збереження та відтворення етнокультурної самобутності українців в контексті європейських інтеграційних процесів.

This article examines the influence of the works of Taras Shevchenko on the preservation and restoration of ethno-cultural identity in the Ukrainian context of the European integration process.

*Учітесь, читайте і чужому научайтесь,
а свого не цурайтесь*

Т. Шевченко

Постать геніального пророка України Тараса Шевченка в національній культурі, мистецтві, науці щоразу актуалізується кожним новим поколінням у відповідності до конкретних вимог часу. Адже Шевченкове «Чиї сини, яких батьків ми діти?» закликає пам'ятати

славне минуле наших предків, задуматись над сьогоденням та майбутнім нашого самобутнього розвитку.

Сучасні європейські інтеграційні процеси спонукають вітчизняних дослідників звертатися до життєвих настанов Тараса Шевченка щодо збереження етнокультурної самобутності українців. Ці процеси є важливою складовою світових глобалізаційних перетворень, що несуть об'єктивні соціально-економічні та соціокультурні зміни, актуалізуючи потребу тео-

ретичного осмислення і особливої уваги у контексті етнокультурного розвитку європейських народів. Постає необхідність вирішення питань, пов'язаних із формуванням, відтворенням та збереженням їх етнокультурної самобутності в умовах позитивних і негативних впливів глобалізації.

За словами української дослідниці Л. Ази: «культурне розмаїття має свої переваги. По-перше, значно збагачується забарвленість життя. По-друге, потенційним є виникнення можливості здорової конкуренції. І, по-третє, підвищується здатність соціальної системи до адаптації, завдяки доступності альтернативних способів життя» [1].

На сучасному етапі розвитку перед українським суспільством, що духовно й національно відроджується після довготривалої асиміляції та прагне за умов глобалізаційних та євроінтеграційних процесів перейти на якісно нову модель розвитку, постає важливе завдання – вироблення нових механізмів (моделей) етнокультурної взаємодії, що є важливим компонентом у формуванні української політичної нації, зокрема, та сконсолідованої європейської спільноти загалом. Це й обумовлює актуальність даної статті.

У контексті формування європейської ідентичності в українському суспільстві визначення ролі, місця і впливу євроінтеграційних процесів на етнокультурну самобутність українців на особливу увагу заслуговують праці вітчизняних дослідників, а саме: Т. Шевченка [15], М. Шульги [16], Н. Пелагеші [12], В. Стецюка [14], В. Дорошенка [7], Т. Воропаєвої [5], Л. Ази [1], М. Козловця [8], В. Бакальчук[4].

Однак, не зважаючи на численні наукові розвідки, дещо поза увагою вітчизняних науковців залишаються питання характеру етнокультурного поступу українців під впливом життєво необхідних настанов Кобзаря.

Після розпаду Радянського Союзу більшість з пострадянських республік заявили про бажання і готовність стати на проєвропейський шлях розвитку з можливістю подальшої інтеграції і формуванням європейської системи цінностей. Інтеграція до об'єднаної Європи була проголошена і стала чи не наймасштабнішим зовнішньополітичним проєктом й України. Однак, на відміну від офіційного декларування, реальні процеси наближення до європейських стандартів та цінностей відбувається досить повільно. При цьому, євроінтеграційні процеси досліджуються в науковому й політичному просторі переважно в економічній та політичній площинах. Тому така політико-економічна пріоритетність залишає дещо осторонь етнокультурні процеси інтеграції об'єднаної Європи.

З огляду на це, при написанні праці нами окреслено завдання, що полягає в з'ясуванні впливу творчості Т. Шевченка на збереження та відтворення етнокультурної самобутності українців в контексті європейських інтеграційних процесів.

Україна, здобувши незалежність, і, формуючи власну національну ідею, пріоритетними напрямками обрала формування і розвиток принципів державності – полі-

тичних, соціальних, економічних, культурно-духовних. Тому ідеологією сучасного українського суспільства має стати, за словами вітчизняного дослідника Ю. Алексєєва, «формування національної ідеї через консолідацію націй і суспільства, формування засад громадянського суспільства, утвердження поліетнічної спільноти навколо вирішення загальнонаціональних завдань, реалізації національних інтересів» [2, с. 115].

Безперечно, на характер етнокультурного поступу українців, формування та розвиток власної самобутності величезний вплив справила творчість видатного українського митця, прозаїка, художника, громадсько-політичного діяча Тараса Григоровича Шевченка. «Історія мого життя, – писав Т. Шевченко, – становить частину історії моєї Батьківщини», тим самим позиціонуючи себе із Україною, висловлюючи готовність нести відповідальність за долю власного народу, адже він вийшов із народу і все своє життя прожив з народом, навіть будучи далеко за межами України.

Геній поета справив куди більший вплив на формування та розвиток української культури, духовності та етнокультурної самобутності українців, ніж діяльність багатьох державно-політичних мужів. Т. Шевченко у прекрасній віршовій формі зумів сформулювати й донести до людей те, чого Україна не чула до того часу, і ще довго не чула після смерті Кобзаря: палкого заклик до відчайдушної боротьби за власну волю й майбутню долю, формулювання демократичних цінностей, ідеалів свободи, власної гідності.

Будучи безкомпромісним поборником української національної ідеї, в часи жорсткої асиміляційної політики тодішнього царського уряду, Т. Шевченко своєю творчою спадщиною та громадсько-політичною діяльністю сміливо доводив етнокультурну самобутність українців та виборював право на окремішній етнокультурний поступ українського народу. І як відзначають вітчизняні дослідники І. Тюрменко та О. Горбула: «Митець самопожертвою, всеохоплюючою любов'ю до України зумів залучити усі скарби народного духу, всю героїку української історії до процесу національного відродження. Уже перша його книжка «Кобзар» (1840 р.) засвідчила воскресіння нації у драматичний період національної історії. Так! Нація відчула, що у неї є духовна сила, з якою можна і варто йти в майбутнє. Ця духовна сила сконденсована в Шевченкових творах» [10].

Творчість та громадсько-політична діяльність Т. Шевченка, його суспільно-політичні виступи заклали основу для національно-культурного відродження у середині XIX століття. Цей період відомий український дослідник, представник новітньої історіографії, І. Лисяк-Рудницький називає народницьким (1840–1880 рр.), який не піддавався знищенню імперським шовінізмом. Ідеї митця не залишили байдужими молоду українську інтелігенцію, тим самим не давши їй денационалізуватись. Нове покоління українофілів – М. Костомаров, П. Куліш, М. Білозерський, а також, безперечно, Т. Шев-

ченко, перетворили українофільство на національну ідеологію [11, с. 192].

У радянський період фальшивим перекичуванням стало твердження «шевченкознавців» А. Річицького та В. Коряка про зміну митцем своїх поглядів після повороту з неволі, начебто він відкинув ідеалістичні погляди на світ і став матеріалістом. А також послідовне зведення дослідниками Шевченка до «мужицького» рівня та «національної обмеженості» всього того, що, звичайно, диктувалося не його походженням, а широтою обрії, глибокою проникливістю в оцінці історичного минулого і сучасного [18, с. 172–174]. В радянську добу урядова лінія вимагала відібрати у Т. Шевченка «пальму першості», тобто неодмінно придумати йому «попередників», зробити його «учнем», адже тоді стверджувалося, що «за нинішнього курсу “сусідства” Шевченка з російськими письменниками і публіцистами бути не може» [18, с. 192]. Партійною верхівкою тодішньої влади була дана чітка вказівка – «ученим наказати, щоб якомога обережніше висловлювали свої думки там, де справа йде про народність або мову України й інших підвладних Росії земель, не даючи переваги любові до рідного краю над любов'ю до батьківщини – імперії, відкидаючи все, що може цій любові шкодити» [18, с. 200].

Мужньо зносячи всі поневіряння, які випали митцеві на його важку долю, та залишаючись вірним своїй ідеям, Т. Шевченко зазначав: «Караюсь, мучуся, але не каюсь» (у поезії «О, думи мої! О славо злая»), написаній 1847 року в Орловській кріпості [7, с. 55]. Це свідчило про безмежну любов до своєї Батьківщини і готовність самопожертви заради незалежного її майбутнього.

Шевченкові ідеали «братерства і любові та віра в прихід українського Вашингтона єднають всі наші покоління і генерації в одну нерозлучну силу, з одним спільним завданням, що його ставить перед нами митець: “за правду пресвятую стать, за свободу”» [14, с. 264]. Адже люди створені за своєю природою рівними і володіють невід'ємними правами на життя, свободу і щастя. «Новий і праведний закон Вашингтона» передбачає існування уряду задля забезпечення відповідних прав і влада їхня здійснюється за згодою тих, хто її обирає. Коли ж влада стає згубною для обраної мети народу і не виправдовує його очікувань, народ наділений правом змінити її і обрати нову, діяльність якої найкращим чином реалізовуватиме інтереси громади у досягненні своєї безпеки й щастя. Сповідуючи такі європейські цінності, Т. Шевченко власне сформулював національну ідею української нації, об'єднавши минуле, сучасність та майбуття цивілізаційного поступу українства: «бо де нема святої волі, не буде там добра ніколи», – писав поет.

Особливістю творчості Т. Шевченка є вираження загальнолюдських цінностей, відстоювання формування національно-державницьких ідей через апелювання автора до тягlosti історії українського народу,

моральних та християнських цінностей українців, нездоланності українського духу.

Ці цінності, проголошені Кобзарем, звучать як заклик до боротьби та самоутвердження усім поколінням («і мертвим, і живим, і ненародженим»), є актуальними і ключовими в розрізі сьогодення, коли йде мова про успішність інтеграційного курсу українського соціуму зі збереженням та відтворенням власної етнокультурної самобутності. Як зазначає вітчизняна дослідниця Н. Пелагеша: «поява європейської ідентичності є наслідком кількох тенденцій та процесів. По-перше, вона постає як колективна ідентичність усередині спільноти, сформованої в межах кордонів Європейського Союзу. По-друге, поява наднаціональної ідентичності “європеєць” є також необхідною з огляду на потребу легітимації існування наднаціонального існування “Європейський Союз” для громадян країн-членів» [12, с. 61].

Визначаючи поняття «європейська ідентичність», можна виокремити принаймні два підходи. Одні дослідники розглядають її як могутній вираз мети, що визнається багатьма європейцями, котрі після століть війн нарешті визнали свою відповідальність за власний континент [19]. Інші розглядають європейську ідентичність як поєднання цінностей демократії та громадянського суспільства, що коріняться в християнстві.

Представник технократичної концепції європейської ідентичності Клаус Хелм зазначає, що «Європа, яка спирається на те, що саме економічна інтеграція є першопочатковим і найважливішим процесом, розуміє, що за нею неухильно слідують процеси об'єднання ідентичності. ...Європейська ідентичність не є заміником національної ідентичності, а є її доповненням. (Ідентичність надає позитивному націоналізму – тобто гордості за власну країну – глибокого значення і збільшує її вартість)» [17, р. 38]. Хоча слід зазначити, що такий підхід критикується з точки зору концепції багатокультурності, як однією з головних складових постнаціональної ідентичності, яка апелює до європейської політичної культури.

На практиці це виявляється, як зазначає Н. Пелагеша, в тому, що в громадянина держави з'являється ще одна колективна ідентичність. В результаті таке наднаціональне утворення стає щоденною реальністю особи [12, с. 62].

За словами української дослідниці М. Шульги, «термін “європейська інтеграція” інколи коротко розшифровують як “усупільнення суверенітетів”. Концепція і практика інтеграційної розбудови ЄС базується на трьох принципах. Перший принцип – інтеграція є засобом, а не метою. Це означає, що інтеграція передбачає взаємну вигоду і не є панацеєю, а ще одним інструментом для вирішення суспільних проблем. Другий принцип – інтеграція потребує поступовості «крок за кроком». Третій принцип – інтеграція потребує адекватного механізму, який дозволяв би, з одного боку, сприймати існуючі протиріччя як дже-

рело подальшого розвитку інтеграційних процесів, а, з іншого, приймати збалансовані стосовно інтересів різних сторін рішення та доводити їх до виконання» [16, с. 142]. Що ж до інституційних акторів формування об'єднаної Європи, то українські дослідники В. Копійка та Т. Шикаренко, керуючись принципом географічної приналежності, вважають, що до структур, які проводять європейську інтеграцію, крім ЄС слід віднести й Раду Європи, Вишеградську групу, Співдружність Незалежних Держав.

На нашу думку, процеси європейської інтеграції не вимагають від жодної країни втрати своєї самобутності і, в тому числі, етнокультурної. Це можна простежити на країнах Центрально-Східної Європи, які вступивши в Європейський Союз, не розчинилися в європейському просторі, а, принципово відстоюючи власні національні інтереси, зберігають свою самобутність. За словами австрійського дослідника У. Альтерматті, за умов сучасної європейської інтеграції неминуче зберігатимуться подвійна та множинна ідентичності: «Європейський Союз буде функціонувати тільки в тому випадку, якщо люди офіційно й публічно зможуть відчувати себе громадянами своїх держав, що мають тривалу історію розвитку та свою приналежність до якоїсь культури» [3, с. 145–146].

Євроінтеграція, що супроводжується процесами так званої «вестернізації», об'єктивно вносить зміни в культурно-цивілізаційний розвиток країн, які першопочатково взаємодіючи в політико-економічному контексті, асимілюються в культурно-ціннісному просторі. Хоча при цьому слід зазначити, що якщо великим країнам (таким, як Китай, Індія) вдається краще протистояти етнокультурній асиміляції, зберігаючи свою самобутність, то для малих європейських народів існує реально більша загроза уніфікації в культурному розвитку. Тому, як зазначає український дослідник М. Козловець, «з огляду на такі процеси, у жодному разі не йдеться про “зняття” європейською ідентичністю національної, а про вироблення багаторівневої моделі співіснування різних народів та культур під спільним знаменником Євросоюзу, основними рисами якої є мультикультурність і толерантність. Філософія європейського інтеграційного розвитку відображається формулою “єдність в різноманітті”» [8, с. 79].

Ми вже згадували про акцентування євроінтеграційних процесів на політико-економічній взаємодії. Але ж будь-які такі дії розвиваються в конкретно-наєвних і постійно динамічних культурних контекстах. Тобто трансформація сьогодення здійснюється людьми, які є носіями певних культурних та ментальних характеристик, тобто індивідуально-унікальної «Я-культури». Взаємодія ж і формування колективної ідентичності створює загальносуспільну «Ми-культуру», що наділена здатністю та прагненням самозбереження через механізми передавання культурних кодів новим поколінням (через традиції, звичаї, шаблони культурної поведінки) та процеси соціалізації [4, с. 286]. Тому саме етнокультура постає тим засобом і середовищем

інтеграції до колективної спільності в протистоянні глобалізаційним тенденціям з поширенням масової культури.

Майже кожне суспільство (в тому числі й українське) є поліетнічним. Тому етнокультурна взаємодія в межах політичної влади дає можливість реалізуватися кожній етнічній спільноті в рамках одного суспільства і на наднаціональному рівні в межах, скажімо, інтегрованої Європи. В функціонуванні цих процесів важливу роль відіграє державна політика регулювання та розвитку успішної взаємодії. Хоча така політика регулювання очевидно має бути помірною, щоб не викликати суспільного невдоволення.

На сьогодні глобальні масштаби уніфікації етнокультурних особливостей здійснюються за допомогою масової культури, яка, звичайно, також має певне етнокультурне забарвлення, але є спрощеною і вихолощеною формою самобутності. Її поширення на індивідуальному та загальносуспільному рівнях, у формі продукування комерціалізованої культури певним чином впливає на самобутність творення сучасної культури українців. За словами української дослідниці В. Бакальчук, «форми етнокультури є формами повноти. Зміст-сутності яких, переповнюючи власні форми, швидше наділені прагненням до “діалогу взаємодії” з іншими культурними формами етнічних спільнот у межах певного суспільства чи інших суспільств для заповнення смислами нових форм культури. Даний процес зустрічі та форм взаємодії одної культури з іншою (іншими) має не негативний характер поглинання, а позитивний – діалогу культур» [4, с. 288].

Етнокультурний розвиток українців впродовж історичного поступу складався досить драматично, враховуючи особливості формування соціокультурних систем цінностей в окремих регіонах під зовнішнім впливом сусідніх народів: Росії, Польщі, Австро-Угорщини. Такі особливості значною мірою впливають на євроінтеграційні процеси, адже є перепорою до вироблення спільної соціокультурної системи українського суспільства. У цьому контексті українська дослідниця Т. Воропаєва пропонує застосовувати інтегративний підхід, який би ґрунтувався на таких засадах, як: системне вивчення процесу становлення української ідентичності в контексті етногенетичних, націєтворчих та соціокультурних процесів; обов'язковий розгляд української ідентичності як динамічної структури, для якої характерний нелінійний і нерівномірний розвиток; вивчення системоутворюючої ролі ноетичного (смыслового) виміру процесу ідентифікації суб'єктів (як індивідуальних, так і колективних) [5, с. 4].

Євроінтеграційна взаємодія українського суспільства в практичних кроках реалізується через досить велику кількість проектів політико-економічного, освітнього, культурного, соціального характеру. Це проведення «європейських тижнів», запровадження серії «європейських років», присвячених актуалізації окремих тем, пов'язаних з ЄС; святкування щорічно

навесні Днів Європи в Україні, досить популярною стала ініціатива «Європейська культурна столиця». Вагомим і інтенсивним є співробітництво в галузі освіти й науки, з можливостями освітньо-наукового обміну, реалізуються програми етнокультурної взаємодії [10].

Сприяння розвитку етнокультури відкриває можливість до піднесення її в новому світі на європейському просторі. Також це, безперечно, буде сприяти консолідації поліетнічного українського суспільства в процесі побудови політичної нації. Етнокультура українського народу у взаємодії з культурами інших європейських народів значно розширює горизонти загальнолюдської культури. У таких процесах важливу роль посідає відкритість до взаємодії і толерантність, що має реалізуватися в діалозі культур та повноті самореалізації кожної спільноти. Очевидно, що такі процеси матимуть позитивний ефект, якщо саме індивід буде визначений як суб'єкт культури через взаємодію індивідуальної етнокультури і культури іншого. Він має бути носієм старих усталених культурних надбань і генератором нових інтеграційних культурних кодів.

Так, українські дослідники В. Сергійчук, Т. Воропаєва, В. Піскун серед кількох архетипічних образів, які присутні в українській свідомості, виділяють образ «європейської людини» як соціально відповідальної, закоріненої в українській національній традиції та європейській культурі; її діяльність базується на національних і загальнолюдських цінностях [13, с. 51].

Сьогодні євроінтеграційні процеси реалізуються через цілеспрямовані заходи щодо вироблення й засвоєння цілого комплексу смислів, символів, ідей, що є пов'язаними з новою Європою, виробленням нових європейських цінностей. Тут головними чинниками постають бажання європейців до інтеграції, етнокультурні, історичні та релігійні особливості. Ось тут то вже багато чого залежить від українського суспільства в розумінні того, як ми будемо реагувати на такі інтеграційні виклики. Адже етнокультурне визначення є поняттям не статичним. Це довготривалий перманентний динамічний процес. Євроінтеграція стимулює пізнання та взаємопроникнення між багатими національними культурами. Зумовлює зближення й усвідомлення спільності походження, цінностей та інтересів.

Для етнокультурного поступу української спільноти питання євроінтеграції це не просто взаємодія з європейськими політичними чи економічними структурами. Це інтеграція на рівні глибинних пластів традиційних культур з подальшим виробленням чогось спільного. В ці процеси українське суспільство повинно входити з гордою поставою, з окресленою метою і завданнями. Адже ще до недавня європейці сприймали українську спільноту як «інших». Дещо на краще ситуація змінилася після 2004 року, коли євроінтеграційні процеси України прискорилися. Але й сьогодні єдиним бажанням (часто просто декларативним) української еліти тут не обійтися, адже потрібно, щоб українське суспільство сприймало, виробляло і засвоювало нові

європейські цінності. І це вже питання поступових змін ментальних характеристик українців.

Іншими словами, ці та інші складові етнокультурного поступу української спільноти мають однозначно довести культурно-цивілізаційну спроможність України позиціонувати себе складовою частиною спільної об'єднаної Європи. Адже на основі успішної аналітики європейських і українських соціокультурних процесів можна виробити програму реальних, а не просто декларативних чи бажаних євроінтеграційних кроків, які б враховували справжні інтереси українського суспільства. Це б дозволило винайти якісно нові форми наднаціональних чи національних спільностей, які б відповідали відкритій, але самотній особистості як на Заході, так і на Сході.

У світлі зазначених процесів, творча спадщина великого сина України спонукає до вшанування його пам'яті та посилення уваги до етнонаціональних та суспільно-політичних проблем сьогодення українського соціуму в період утвердження незалежної української держави та формування політичної нації.

А дослідження творчої спадщини Кобзаря наступними поколіннями має сприяти усвідомленню людьми значимості універсальності та загальнолюдської цінності ідей Т. Шевченка. Це сприятиме формуванню самосвідомості та проукраїнського типу мислення, насамперед, у молодих людей, що має характеризуватися співпереживанням за долю країни.

Т. Шевченко виступав за європейські цінності свободи й демократії, закликаючи український народ бути вільними у своїх думках й боротися за свою незалежність, що й простежується у його роздумах у «Заповіті»:

І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Не злим тихим словом [15, с. 371].

Прислухаючись до мудрих Тарасових слів, схилиємось до думки, що потрібно водночас творчо запозичувати європейські цінності та формувати, зберігати, відтворювати й шанувати власні. Тут також дуже важливим є вміле використання духовних цінностей у власному житті.

А пишучи: «І чужому научайтесь і свого не цурайтесь!», очевидно, Т. Шевченко мав на увазі європейський ціннісний досвід, який творчо буде розвивати та доповнювати етнокультурний поступ українців, через зміцнення та вдосконалення українських традицій, ціннісних орієнтацій. Якщо європейці у вирі сучасних глобалізаційних процесів сприймають українців у повноті їхньої національної ідентичності, то запозичення та використання позитивного культурного досвіду видається нам цілком позитивним.

Олесь Гончар колись писав про великого пророка української держави Т. Шевченка: «Народився, щоб осяяти Україну» [6, с. 3]. Безперечно, таке творче «освячення» Великого Кобзаря сприятиме етнокультурному поступу українців у майбутньому.

1. Аза Л. Інтеграційні процеси в поліетнічному просторі України [Електронний ресурс] / Л. Аза // Збірник наукових праць. – режим доступу: <http://pressaukr.narod.ru/duma5.htm>. 2. Алексєєв Ю. Особливості сучасної етнополітики України в контексті євроінтеграційних проблем / Ю. Алексєєв // Україна – Європа Світ. Збірник наукових праць. – С. 115–127. 3. *Альтерматт У.* Етнонаціоналізм в Європі / *Урс Альтерматт* // Національна ідентичність: Хрестоматія / Упор. Т. С. Воропай. – Харків: Крок, 2002. – С. 134–151. 4. *Бакальчук В. О.* Етнокультура українського суспільства в динаміці зовнішніх та внутрішніх тенденцій // Український соціум / Власюк О. С., Крисаченко В. С., Степико М. Т. та ін. / За ред. В. С. Крисаченка. – К.: Знання України, 2005. – 792 с. 5. *Воропаєва Т.* Формування національної та європейської ідентичності громадян України: теоретико-емпіричні аспекти (1993–2010 рр.) [Електронний ресурс] / Т. С. Воропаєва // Збірник наукових праць ІМФЕ ім. М. Рильського. – режим доступу: http://www.etnolog.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=107&Itemid=58. 6. *Гончар О.* «В сім'ї вольній, новій...» / О. Гончар // Шевченківський збірник. – Випуск 2. – К.: Радянський письменник. – 1985. – 300 с. 7. *Дорошенко В.* Шевченко про свою неволю / В. Дорошенко // Календар-Альманах Нового Шляху на 1961 рік. – Видавничка спілка «Новий Шлях». – Вінніпег, Манітоба, 1961. – 144 с. 8. *Козловець М. А.* Європейська ідентичність: уніфікація чи «єдність в різноманітті»? / М. А. Козловець // Гуманітарний вісник ЗДІА. – Вип. 37. – 2009. – С. 72–86. 9. *Круглашов А. М., Озимок І., Астапенко Т. С., Руссу В. В.* Європейська інтеграція на початку нового тисячоліття: довідник / склад. А. М. Круглашов, І. Озимок, Т. С. Астапенко, В. В. Руссу. – Ч. 1. Чернівці, 2010. – 212 с.

10. Культурологія: теорія та історія культури [Електронний ресурс] / За ред. І. І. Тюрменко, О. Д. Горбула. – режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/view/full/6521/50/>. 11. *Макаренко Н. Ю.* Національна ідентичність: особливості формування / Н. Ю. Макаренко // Політологічні студії. Збірник наукових праць. – 2010. – Вип. 1. – С. 190–195. 12. *Пелагеша Н.* Українська національна ідентичність: шляхи європеїзації / Н. Пелагеша // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 3 (8). – С. 60–67. 13. *Сергійчук В.* Трансформація національної ідентичності: історіософські, культурологічні та соціально-психологічні аспекти / [В. Сергійчук, В. Піскун, Т. Воропаєва та ін.] // Фундаментальні орієнтири науки. – К., 2005. – С. 24–53. 14. *Стецюк В.* Підсумки конгресу української вільної науки / В. Стецюк // Тарас Шевченко: Збірник доповідей світового Конгресу української вільної науки для вшанування сторіччя смерті патрона НТШ / За ред. В. Стецюка, Б. Кравціва. – Нью-Йорк; Париж; Торонто, Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка в США, 1962. – 270 с. 15. *Шевченко Т. Г.* Заповіт / Т. Г. Шевченко // Повне зібрання творів: у 12 т. / Редкол.: М. Г. Жулинський (голова) та ін. – К.: Наук. думка, 2003. – Т. 1: Поезія, 1837–1847. – 935 с. 16. *Шульга М.* Принципи та аспекти європейської інтеграції / М. Шульга // Освіта регіону. Український науковий журнал. – 2011. – № 1. – 277 с. 17. *Dylematy tożsamości europejskiej pod koniec drugiego tysiąclecia (praca zbiorowa).* – Toruń, 1996. – P. 38. 18. *Memoirs of the Shevchenko Scientific Society. Vol. 161. Collected Papers by the Philological Section. Vol. 24.* – New York; Paris, “America”, 1953. – 207 p. 19. *Smith R.* Culture, Identity and European Integration // Culture and European Union Law. Ed. By Rachel Smith. – Oxford: Oxford University Press, 2004. – 414 p.

Тетяна Шептицька

Зарубіжне українство в утвердженні образу Тараса Шевченка як «конструктора української нації»

У статті розглядаються підходи українських зарубіжних шевченкознавців, публіцистів, громадських діячів. Підкреслюється, що у своїх працях вони обґрунтовують погляд на Т. Шевченка як творця української нації.

Approaches of Ukrainian foreign scientists, publicists and public men are examined in the article. It is underlined that in their works they ground a look on T. Shevchenko as a creator of Ukrainian nation.

Тарас Шевченко справедливо вважається невмирущим символом державного відродження України. У його розмаїтому та багатожанровому доробку постав цілий комплекс ідей, образів, тем, міцно пов'язаних як із життям конкретної людини, так і з шляхами та роздоріжжями цілої нації. Т. Шевченко показав світові національне буття українців, красу і неповторність української землі з її розкішною природою, унікальними традиціями та щирими і нескореними людьми. Самою долею судилося митцю виконати історичну місію генія та національного пророка, відстоявши гідність власного народу і вказавши йому шляхи подальшого поступу.

Уявлення про буття українства, пізнання української естивності, глибоке занурення у національний образ світу, розуміння особливостей української ментальності неможливе без ґрунтового та всеосяжного вивчення творчої спадщини Тараса Шевченка. Попри те, що на сьогодні існує величезна кількість праць, присвячених великому поетові, пересічний читач і наукова громада продовжують віднаходити у його пристрасному художньому слові нові нюанси, зернини незамуленої істини, відповіді на життєво значущі питання. Ідейна сутність та емоційний потенціал Тарасової творчості долають часові та просторові обмеження, засвідчуючи

вічну актуальність його думок, їх суголосність із роздумами та переживаннями українців.

Зрозуміло, що на дослідження життєвого шляху Т. Шевченка, його літературного та малярського доробку, щоденників та епістолярію, розлогого кола спілкування та лектури впливало безліч різноманітних чинників, і, на жаль, не завжди наукового характеру. Соціокультурні та політичні трансформації, яких зазнавало українство упродовж останніх двох століть, вагомо позначались не лише на основах суспільного устрою, мовній ситуації в країні, але й на духовній сфері. Відтак, художній набуток Тараса Шевченка так само потрапляв у полон стереотипів, панівних міфологем, псевдотлумачень, які зазвичай перешкоджали об'єктивному науковому аналізу, приховували незручні для дискусій теми чи проблеми.

Зарубіжне українство завжди дбало про нерозривність зв'язку із материковою Україною, турбуючись про збереження власної національної ідентичності. Відтак, українці у чужих світах робили усе можливе, аби передати нащадкам справжні народні цінності, високу етику родинних стосунків, життєдайну, правдиву силу добра і співчутливості. Окрім цього, представники української діаспори прагнули до